

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. *Маргарита Иванова Чинова*, д.ю.н., професионално направление „право“ (3.6.) по научната специалност „наказателен процес“, преподавател в СУ „Св. Климент Охридски“, Юридически факултет назначена със Заповед № РД-38-587 от 14.10.2022г на Ректора СУ „Св. Климент Охридски“ за външен член на научно жури по конкурса за защита на дисертационен труд за получаване на образователната и научна степен „доктор“ с кандидат *Гергана Иванова Иванова*, професионално направление „право“ (3.6.) по научната специалност „наказателен процес“.

Гергана Иванова е завършила Природо-математическата гимназия в гр. Стара Загора, а през 2018г. – право в Юридическия факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“. От същата година е докторант по научната специалност „наказателен процес“, с тема на дисертационния труд „Видеозаписите като доказателство в наказателния процес“. От 2021г. е вписана като адвокат в Софийската адвокатска колегия.

Дисертационният труд *„Видеозаписите като доказателство в наказателния процес“* е в обем от 261 страници. В структурно отношение той включва съдържание, списък с използваните съкращения, увод, три глави, заключение и библиографска справка. Дисертацията съдържа 308 бележки под линия, а библиографията наброява 70 заглавия на български и други езици.

При изработването на труда е проучена относимата съдебна практика, решения на Върховния касационен съд, Тълкувателни решения и Решения на Конституционния съд. Анализирани са и практиката на Европейския съд по правата на човека и Съда на Европейския съюз. Направен е сравнително-правен преглед на законодателствата и практиките на Германия, Сърбия, Румъния, Русия. Те са използвани за илюстрация на добри практики, както и като аргументи в защита на една или друга поддържана теза.

Въпросите, свързани с видеозаписите в наказателния процес са актуални и твърде значими. Във все по-дигитализация се свят постоянно се търсят форми и начини за използването на записите при доказването по наказателни дела, в които процес основното е баланса между правата на гражданите на неприкосновеност на техния личен живот и интереса на обществото от наказване на извършителите на престъпни посегателства. В НПК не съществува изричен регламент за частните записи, които не са

изготвени по реда и правилата на НПК и затова се реализират различни практики и се обосновават различни доктринерни виждания. В българската правна литература няма монография по темата за частните видеозаписи като доказателство в наказателния процес, което прави настоящата разработка в още по-голяма степен значима. За първи път е изследвана правната същност на този вид записи и като веществени доказателства и като електронни данни и като носители на компютърни информационни данни. Теоретичното осмисляне на правната същност на частните записи е позволило да се направят ценни изводи и за право-приложната практика. Основната цел е постигната, защото в труда ясно са разграничени и подробно са изяснени разликите в процеса на доказването чрез използването на записи, направени от компетентните органи по правилата на НПК и частните записи. Ценно е класифицирането и анализирането на частните записи като случайно направени и направени преднамерено, под контрола на определено лице. От важно значение е и изследването на процеса на допускане, събиране, проверка и оценка на частните записи. В тази връзка освен теоретични обобщения е проучена и противоречивата съдебна практика, при което са направени обобщени изводи и препоръки за законосъобразното използване на частните записи. В дисертационния труд се съдържат и редица подробно мотивирани и научно обосновани предложения за изменение и допълнение на законовата уредба. Вярно, че някои от предлаганите тези и становища са дискуссионни, но това е не по-малко ценно, тъй като се поставя началото на бъдещото обсъждане и осмисляне на едни или други постановки.

Основните *приносни моменти* в настоящия дисертационен труд могат да се очертаят така:

Глава първа е посветена на историческото развитие и сравнително-правния преглед на видеозаписите като веществено доказателство по наказателните дела.

Проследен е историческият генезис на видеозаписите, които се появяват в понятийния апарат на наказателнопроцесуалната наука като дял от съдебната фотография. Подчертано е немското законодателство, според което няма забрана за използването на видеозаписи, които не са направени по реда и правилата на процесуалния закон. Подробно са анализирани решения на немската съдебна практика като са очертани трите критерии, които индикират, че правото на идентификационно самоопределение не е нарушено и записът може да се използва като доказателство. След прегледа

на Румънското законодателство е направено заключение, че използването на частни записи по наказателни дела е с по-широк обхват в сравнение с българското законодателство и практика. Специално е анализирано и подчертано разрешението на сръбския НПК по смисъла на който частните записи са включени в дефиницията „електронен запис“, а огледът при проверката на такъв запис е уреден като задължително действие. При изследване на Руското законодателство и практика са обобщени факторите, които трябва да са налице, за да се приеме, че записът е достоверен. Накрая на тази глава са изследвани стандартите на ЕСПЧ при използването на частни записи като доказателство. Подчертани са трите предпоставки, при които намесата в личния и семейния живот на гражданите е допустима. Изложението в тази част на дисертацията може да се оцени като приносен момент, защото както историческият, така и сравнително-правният преглед не са направени самоцелно, механично и информативно. Обобщени са добрите законодателни разрешения и добрите практики, които могат да бъдат реципирани и у нас.

В *глава втора* е изследвана същността на видеозаписите и разграничението им от други сходни правни институти.

В доктрината и съдебната практика не съществува единно понятие за видеозаписите когато не са изготвени по реда и правилата на НПК и които в настоящия дисертационен труд удачно са наречени „частни записи“. За първи път в българската правна литература е дадена дефиниция на понятието „частни видеозаписи“ и за първи път е анализирана тяхната многопластова природа – и като веществено доказателство по смисъла на чл.109 НПК и като електронни доказателства по смисъла на чл.163 НПК и като носители на компютърни информационни данни. Частните видеозаписи са класифицирани в две групи и са обобщени техните особености. Първият вид – записи, които не се направени под контрола на определено лице, а с предварително поставена камера, наречени „случайни записи“. Вторият вид са видеозаписите, които са създадени преднамерено със записващо устройство от определено лице при вече започнало престъпно деяние или при несъмнени индиции, че ще бъде осъществено, наречени „преднамерени записи“. Критериите, свързани с приобщаването в наказателния процес на първия вид записи са установени в съдебната практика. Приносни моменти се очертават при обобщаването и теоретичното изясняване на тези критерии. За приобщаването на втория вид – преднамерените записи съдебната практика е противоречива. В тази

връзка за първи път в българската правна литература убедително е доказана тезата, че частните видеозаписи имат характеристиките и на електронни доказателства. Особено внимание заслужава убедително поддържаната теза, че частните видеозаписи, след като са от друга гледна точка електронни доказателства могат и трябва да бъдат събирани в процеса на доказването като компютърни информационни данни по правилата на чл.160-163 НПК. Нещо повече, предлага се при прилагането на тази процедура, снетият на друг носител запис да се използва не като веществено доказателство, а като веществено доказателствено средство.

Важно теоретическо и практическо значение има разграничаването на видеозаписите като доказателство и като доказателствено средство, както и разграничаването им от видеозаписа на разпит на обвиняем и свидетел и от видеозаписа на съдебното заседание. При разграничаването на видеозаписа от видеоконференцията е направено и предложение *de lege ferenda* – при отстраняването на подсъдимия от съдебното заседание, участието му в процеса да се осигурява именно чрез видеоконференция. Детайлно са очертани и разликите между частните записи и специалните разузнавателни средства. При разграничаването на частните записи от писмените доказателствени средства е намерил обосноваван отговор и въпросът за експортираната снимка от частния запис. Трябва да се съгласим с поддържаното разбиране, че такава снимка не носи белезите на писмено доказателствено средство, защото не притежава характеристиките на документ.

В *глава трета* са изследвани като теория, съдебна практика и законодателни разрешения темите свързани с допускането, събирането, проверката и оценката на видеозаписите като доказателство в процеса. Отново е подчертана тезата, че както частните записи, които имат случаен характер, така и преднамерените са принципно допустими като доказателства по наказателните дела, но трябва да се третираат различно в процеса на доказването. В тази връзка е доразвита тезата, че преднамерените записи са допустими като доказателство в наказателния процес, но при тяхното кредитиране задължително трябва да се направи тест за баланс на конкуриращи се интереси в светлината на стандартите, установени в практиката на ЕСПЧ и националните традиции. Това становище заслужава особено внимание като се има предвид различната практика на съдилищата във връзка с този вид записи.

Приносни моменти се откриват и при изследването на проблематиката свързана със записването на лица в случаи, предвидени от специални закони като изключение от принципа, че никой не може да бъде фотографиран или записван без негово знание или въпреки неговото изрично несъгласие. Анализирани са видеозаснемането по Закона за движение по пътищата, Закона за опазване на обществения ред при провеждане на спортни мероприятия, Закона за частната охранителна дейност и Закона за електронните съобщения. Направени са и полезни предложения *de lege ferenda* – в тези закони да се предвиди специален ред за унищожаването на записите и да се увеличи времето за съхранение на същите.

Приносни моменти се съдържат и в допълнителните и собствени аргументи в подкрепа на съдебната практика, която приема като доказателство видеозаписи, направени без знанието на лицето в нарушение на Конституционни правила. В тази връзка е разгледана и обобщена практиката на ЕСПЧ за полицейската провокация и е направен опит тя да се разграничи от провокацията от частни лица. Направен е и при подробен анализ на обстоятелствата, които трябва да се събират, проверяват и оценяват във връзка с изготвянето на теста за баланс на конкуриращи се интереси.

В самостоятелен раздел е анализиран етапът на събирането на частните записи в процеса на доказването, като са изследвани неговите специфики.

Сред способите за доказване, чрез които се събират частните записи, най-напред е поставено на обсъждане доброволното предаване. В тази връзка са направени удачни препоръки към съдебната практика и някои предложения *de lege ferenda* като доброволното предаване да се уреди на законодателно ниво като способ за доказване.

Ценно за практикуващите юристи е и изследването на огледа, като способ за събиране на частни записи, тъй като в дисертационния труд са обобщени и формулирани редица препоръки и практически съвети при провеждането на това процесуално действие.

Във връзка с претърсването и изземването са разгледани различни практически хипотези, включително и извършването на тези действия при неотложност, като са направени целесъобразни изводи за практико-приложната дейност.

Във връзка с обиска са дефинирани различни практически проблеми, които се поставят в съдебната практика, като например формира ли състава на съда вътрешно убеждение, ако съдебно-следственото действие бъде извършено от този състав в условията на неотложност при разглеждане на делото в разпоредително заседание за предаване на съд. В тази връзка е формулирано и съответно предложение *de lege ferenda*, което действително би облекчило право-приложната практика. Предлага се да се допълни чл.252, ал.1 НПК – в неотложни случаи на извършване на съдебно-следствено действие, когато това е единствената възможност за събиране и запазване на доказателства, съдът да разглежда делото незабавно след провеждане на разпоредителното заседание.

За първи път в българската правна литература е изследвано и събирането на частни записи от мобилни телефони. Илюстрирана е Руската доктрина и практика и задачите, които се поставят пред специалистите, при изземването на компютърни данни от паметта на мобилни устройства. Тъй като отнемането на мобилното устройство е свързано с накърняване на правото на собственост се предлага срокът на това отнемане да е максимално кратък. За да се спази този срок се предлага също правоимащото лице да присъства при извършване на действието. Освен това правилно се поддържа, че интересуваният процес предмет е снетият на оптичен носител частен запис, а не техническото устройство на което е направен, затова то трябва да се върне незабавно .

В самостоятелен раздел са посочени и обобщени спецификите на етапа проверка на частните записи и способите за доказване, чрез които се проверяват те.

Съдебната практика във връзка с провеждането на оглед на видеозапис е противоречива. Според едни съдилища огледът не е задължителен когато по делото е назначена видеотехническа експертиза. Подробно е мотивирано и убедително е защитено становището и практиката, според които огледът е задължително действие когато по делото е приобщен частен запис. Успешно е защитена и тезата, че този оглед трябва да се провежда в открито заседание в присъствието на страните при контрадикторна процедура.

Във връзка с обекта на експертизата също е налице противоречива съдебна практика. Приведени са достатъчно аргументи в подкрепа на практиката, според която обект на експертиза може да бъде не само оригинален запис, но и презапис.

Полезно за практиката и доктрината е изследването на особеностите на частните записи при видеотехническата експертиза. В тази връзка са уточнени понятията достоверност и автентичност на частните записи. В практиката и доктрината се дават различни разрешения на проблема дали видеотехническата експертиза е задължителна когато по делото е приобщен частен запис. В дисертационния труд умело е мотивирано разбирането, че тази експертиза е задължителна когато по делото е приобщен тенденциозен частен запис, направен под контрола на определено лице. В тази връзка са формулирани и редица препоръки към вещите лица във връзка с обстоятелствата, които трябва да се преценяват и които имат значение за правилността на заключението.

Приносни моменти се откриват и при изследването на лицево-идентификационната експертиза. На базата на Европейските стандарти и законодателството и практика на Франция са мотивирани редица становища специално във връзка с вземането на образци за сравнително изследване за нуждите на тази експертиза. Специално е разработено принудителното изземване и изискването за пропорционалност на принудата, която би могла да се приложи.

Във връзка с фоноскопната експертиза е проучена противоречивата съдебна практика по темата могат ли да се изземват принудително за сравнително изследване образци от реч. Убедително е защитено разбирането, че това не е възможно и затова когато не е назначена такава експертиза поради отказ на обвиняемия да даде образец от своята реч, това не би било съществено процесуално нарушение. В същото време трябва да се съгласим, че няма пречка в наказателния процес да се използва като сравнителен материал запис от радио или телевизионно предаване.

Във връзка с разпита са изведени и формулирани редица препоръки към съдебната практика, като задължителен разпит на лицето, направило частния видеозапис, както и на лицето доброволно предало записа, при разпита да присъства и вещото лице, на което е възложена видеотехническата експертиза, с възможност да задава въпрос на свидетеля и т.н.

Във връзка с разпознаването е защитена тезата, че това действие може да се извърши и чрез експортирана единична снимка от записа, която да се предяви на разпознаващия заедно с други, сходни снимки. Обоснован отговор е даден и на въпроса, допуснато ли е съществено процесуално нарушение, ако разпознаващия предварително е гледал записа.

При анализа на допускането, събирането, проверката и оценката на частните записи във въззивната и касационната инстанция са дадени редица принципни разрешения и са изведени съществените процесуални нарушения, които се допускат при извършването на тази дейност, което има значението и стойността на научен принос.

В този смисъл може да се направи обобщен извод, че дисертационният труд съдържа научни и приложни резултати, които представляват принос за науката, практиката и законодателството и че той отговаря на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за неговото прилагане. Дисертационният труд убеждава, че Гергана Иванова притежава задълбочени теоретични познания по научна специалност „наказателен процес“, демонстрирайки необходимите качества и умения за провеждане на научни изследвания.

Авторефератът е разработен върху 20 стандартни страници. Той отразява както съдържанието, така и структурата на рецензирания труд. В него са определени точно обектът, целта и задачите на дисертационното изследване. Приносните моменти и научните публикации са отразени акуратно в автореферата.

Публикациите по дисертационния труд са четири на брой, което е достатъчно за допускане до публична защита.

Предвид изложеното, в

Заключение – давам положителна оценка на дисертационния труд – „Видеозаписите като доказателство в наказателния процес“ и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Гергана Иванова Иванова, професионално направление „право“ (3.6.) по научна специалност „наказателен процес“.

20.11.2022 г.

Рецензент:.....

/проф. дюн Маргарита Чинова/